

شورای عالی حوزه علمیه قم
مرکز مدیریت حوزه علمیه خواهان
مدرسه علمیه الزهراء(سلام الله علیها)
شهرستان خوی
تحقیق پایانی سطح دو (کارشناسی)

عنوان:

بررسی مسأله بدعت از منظر قرآن و روایات

استاد راهنما :

خانم رقیه گل صنم لو

استاد داور:

حجه الاسلام والمسلمین غلامرضا اسم حسینی

پژوهشگر:

الناز حسینعلیزاده

۱۳۹۱ بهار

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

تقدیر و تشکر

من لم يشكر المخلوق لم يشكر الخالق

خداوند منان را شاکرم که کریمانه در آغاز و انجام این تحقیق یاری رسانم بود. و نیز خاضعانه سپاسگزار استاد ارجمند جناب حجۃ الاسلام و المسلمين سیدررضی شکوری هستم که با احداث حوزه‌ی علمیه خوی گامی سازنده در تربیت شاگردان فراوان در مکتب اهل بیت برداشته چراغ علم و دانش را در این شهر برافروختند. آنچه امروز ارائه می‌شود در واقع مديون زحمات خالصانه آن بزرگوار است.

همچنین از سرکار خانم رجائیان مدیریت محترم حوزه علمیه نهایت سپاس را دارم که بزرگوارانه راهنمای طلب بوده و از هیچ تلاشی در جهت ارائه کمک دریغ نورزیدند. و نیز از خانم حیاتلو، مسئول محترم پژوهش تشکر می‌کنم.

علاوه بر این تشکر و سپاس ویژه خود را نسبت به خانم رقیه گل صنم لو استاد راهنمای عزیزم ابراز داشته و صمیمانه قدردان الطاف و راهنمایی هایشان می‌باشم.

در نهایت برای این عزیزان و تمام استادی که طی این سالها شاگردی محضرشان را کرده ام از درگاه باریتعالی عزت و سربلندی و اجر عظیم اخروی مسئلت دارم.

تقدیم به

انوار هدایت و سفیران رحمت الهی

که کردار و کلامشان مبین صراط مستقیم است.

چکیده

بدعت در لغت به معنای چیزی است که نمونه پیشین نداشته باشد و در اصطلاح عبارت است از دینی نو یا قانونی آوردن که آن را در کتاب سنت اصلی نیست و به عبارتی داخل کردن چیزی است در دین که جزء دین نباشد. برخی آن را اعم از افزایش یا کاهش چیزی دانسته اند.

در مقابل بدعـت، سنت است که به گفتار و کردارو تقریر معصوم اطلاق می شود. می توان گفت تفاوت بدعـت با نوآوری در آن است که نوآوریهای بشری در امور مختلف از قلمرو بدعـت اصطلاحی بیرون است و ارتباطی با دین ندارد اما مراد از بدعـت هر امر جدیدی نیست بلکه مشمول مواردی است که از جانب شرع نهی شده و یا دلیلی به صورت عام یا خاص بر جواز و صحت آن وجود نداشته باشد.

برخی بدعـت را به دو دسته ممدوح و مذموم تقسیم کرده اند و برخی هم حوزه های آن را در محور واجب و حرام و مستحب و مکروه و مباح تفسیر کرده اند. اما با توجه به تعریف بدعـت جایی برای این تقسیمات باقی نمانده ولذا بدعـت بیش از یک نوع نیست و آن همان بدعـتی است که مورد نکوهش قرار گرفته است. در زمان پیامبر صلی الله علیه و آله بدعـت کمتر زمینه وقوع داشته است و اما در زمان صحابه نقشی پررنگ تر از مساله بدعـت دیده می شود. که در عصر جاهلیت مصادیق گوناگونی از قبیل تغییر ماههای حرام، طوفان با بدن برخنه، اطلاق فرزند حقیقی به فرزند خوانده و... بوده و در نزد اهل کتاب مصادیقی همچون تحریف تورات، خیانت در امانت، رهبانیت، تثلیث و... داشته است. در حقیقت وجود بدعـت می تواند زمینه های مختلفی چون اطاعت از شیطان، جهل، هوایپرستی و... داشته باشد.

از دیدگاه قران بدعـت گذاری مذمت شده و بدعـت گذاران لایق تهدیداللهی دانسته شده‌اند که زیانکار و ستمکار و گمراه و محروم از رستگاری و... هستند.

واژگان کلیدی: بدعـت، سنت، جاهلیت، اهل کتاب

۱۳- خرمشاهی، بهالدین، دایرہ المعارف تشیع، نشر شهید محبی، تهران، چاپ چهارم ۱۳۸۶ش.

۱۴- خزعلی، انسیه، تصویر جاهلی در قرآن، انتشارات امیرکبیر، تهران، چاپ اول، ۱۳۸۷ش.

۱۵- دشتی، سیدمصطفی، معارف و معاریف، موسسه فرهنگی آرایه، تهران، چاپ اول، ۱۳۸۵ش.

۱۶- رضوانی، علی اصغر، نگاهی به مسیحیت و پاسخ به شباهات، انتشارات مسجد مقدس جمکران،

قم، چاپ اول، ۱۳۸۵

۱۷- ری شهری، محمد، منتخب المیزان الحکمة، دارالحدیث قم، چاپ پنجم، ۱۳۸۵ش.

۱۸- سبحانی، جعفر، الهیات و معارف اسلامی، موسسه امام صادق، قم، ۱۳۷۶ش.

۱۹- سبحانی جعفر، منشور عقاید امامیه، مؤسسه امام صادق، قم، چاپ سوم، ۱۳۸۵ش.

۲۰- السعدی، عبدالملک عبدالرحمن، بدعت به معنی دقیق اسلامی، امیرصادق تبریزی،

کردستان، چاپ دوم، ۱۳۸۵ش.

۲۱- سیدحسینزاده، هدی، دایرۃ المعارف بزرگ اسلامی، نشر مرکز دایرۃ المعارف

بزرگ، تهران، چاپ، ۱۳۸۱ش.

۲۲- شریعتمداری، جعفر، شرح و تفسیر لغات قرآن، بنیاد پژوهش‌های اسلامی مشهد، چاپ

دوم، ۱۳۸۴ش.

۲۳- طارمی، حسن، دانشنامه جهان اسلام، بنیاد دایرہ المعارف بزرگ اسلامی، تهران، چاپ

سوم، ۱۳۸۶ش.

۲۴- طباطبائی، محمدحسین، المیزان، سیدمحمدباقرموسوی همدانی، دفتر انتشارات اسلامی

قم، ۱۳۷۴ش.

- ۲۵- طبرسی، فضل بن حسن، مجتمع البیان، ترجمه رضا ستوده، انتشارات فراهانی، تهران، چاپ اول، ۱۳۶۰ ش.
- ۲۶- طیب، سید عبدالحسین، اطیب البیان، انتشارات اسلام، تهران، ۱۳۷۸ ش
- ۲۷- عسگری، سید مرتضی، معالم المدرستین، محمد جواد کرمی، قم، چاپ اول، ۱۳۷۹ ش.
- ۲۸- قرائتی، محسن، تفسیر نور، مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، چاپ هفتم، ۱۳۸۳ ش.
- ۲۹- قرشی، سید علی اکبر، قاموس قرآن، دارالکتب الاسلامیه تهران، ۱۳۸۴ ش.
- ۳۰- مدرسی، سید محمد تقی، تفسیر هدایت، آستان قدس رضوی، چاپ اول، ۱۳۷۷ ش.
- ۳۱- مطهری، مرتضی، آشنایی با قرآن، انتشارات صدراء، تهران، چاپ ۲۵، ۱۳۸۷ ش.
- ۳۲- مطهری، مرتضی، حکمت‌ها و اندرزها، انتشارات صدراء، تهران، چاپ سوم.
- ۳۳- مطهری، مرتضی، حماسه حسینی، انتشارات صدراء، تهران، ۱۳۶۶ ش.
- ۳۴- مطهری، مرتضی، سیره نبوی، انتشارات صدراء، تهران، چاپ سی و ششم، ۱۳۸۵ ش.
- ۳۵- مطهری، مرتضی، مقدمه ای بر جهان بینی اسلامی، انتشارات صدراء، تهران.
- ۳۶- مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، انتشارات صدراء، تهران، ۱۳۸۵ ش.
- ۳۷- مکارم شیرازی، ناصر، پیام امام امیرالمؤمنین(ع)، دارالکتب الاسلامیه تهران، چاپ چهارم، ۱۳۸۶ ش.
- ۳۸- مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، دارالکتب الاسلامیه، تهران، چاپ اول، ۱۳۷۴ ش.
- ۳۹- مانع غیرآبادی، احمدعلی، علل انحطاط تمدن‌ها، سازمان تبلیغات اسلامی، چاپ اول، ۱۳۷۱.

٤٠- معرفت، محمد هادی، نقد شباهات پیرامون قرآن کریم، حسن حکیم باشی و دیگران، انتشارات

امیران قم، چاپ دوم، ۱۳۸۸ ش.

٤١- نوری، یحیی، اسلام و عقائد و آراء بشری، بنیاد علمی و اسلامی مدرسه الشهداء، تهران، چاپ

نهم، ۱۳۶۰ ش.

٤٢- نوری، یحیی، شناخت تحلیلی اسلام و برخی مسلک‌ها و ادیان، مجمع مطالعات و تحقیقات

اسلامی، تهران، چاپ اول، ۱۳۶۴ ش.

٤٣- هاشمی رفسنجانی، علی اکبر، فرهنگ قرآن، نشر دفتر تبلیغات اسلامی قم، چاپ دوم، ۱۳۸۶.

منابع عربی

٤٤- آلوسی، سید محمود، روح المعانی، دارالکتب العلمیه بیروت، ۱۴۱۵ق.

٤٥- ابن فارس، معجم مقاييس اللغة، دارالکتب العلمیه، بیروت، چاپ دوم، ۱۴۲۹ق.

٤٦- ابن منظور، جمال الدین محمد بن مکرم، لسان العرب، الهلال، بیروت، چاپ دوم

٤٧- ازهري، محمد بن احمد، معجم تهذیب اللغة، دارالمعرفه، بیروت، چاپ اول، ۱۴۲۲ق.

٤٨- بحرانی، یوسف، الحدائق الناضر، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، بی تا.

٤٩- جرجانی، علی بن محمد، التعریفات، دارالکتاب العربي، بیروت، چاپ چهارم، ۱۴۱۸ق.

٥٠- جوهری، اسماعیل بن حماد، الصحاح، دارالکتب العلمیه بیروت، چاپ اول، ۱۴۲۰ق.

٥١- حرانی، حسن بن شعبه، تحف العقول، جامعه مدرسین قم، ۱۴۰۴ق.

٥٢- حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، احیاء التراث العربي، بیروت، چاپ دوم.

- ٥٣- حسينی عاملی، سید محسن امین ،کشف الارتیاب،چاپ سوم،١٣٤٥ق.
- ٥٤- حوزی، علی بن جمعه عروسی ،نورالثقلین ، انتشارات اسماعلیان، قم،چاپ چهارم،١٤١٥ق.
- ٥٥- رازی، فخرالدین، تفسیر کبیر مفاتیح الغیب، دارالاحیاء التراث العربی بیروت، ١٤٢٠ق.
- ٥٦- زبیدی، محمد مرتضی ، تاج العروس، دارالمکتبة الحیاہ بیروت.
- ٥٧- زحلی، وهبہ بن مصطفی ،المنیر، دارالفکر المعاصر، چاپ دوم، ١٤١٨ق.
- ٥٨- زمخشّری، محمود،الکشاف، دارالکتب العربی، بیروت، ١٤٠٧ق.
- ٥٩- سبحانی، جعفر، البدعه، موسسه امام صادق(ع)، قم، ١٤١٦ق.
- ٦٠- سفارینی حنبلی، محمد، مسنند احمد بن حنبل، المکتب الاسلامی، بیروت، چاپ چهارم، ١٤١٠ق.
- ٦١- سیوطی، جلال الدین ، الدرالمتشور ، کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی، قم، ١٤٠٤ق.
- ٦٢- طریحی، فخرالدین ، مجمع البحرين ، کتابفروشی مصطفوی، تهران، چاپ سوم، ١٣٧٥ش.
- ٦٣- طوسی، محمد بن حسن ، التبیان فی تفسیر القرآن، دارالاحیاء التراث العربی، بیروت.
- ٦٤- طوسی، محمد بن حسن ، تهذیب الاحکام، تهران، دارالکتب الاسلامیه، چهارم، ١٣٦٥ش.
- ٦٥- عاملی، محمد بن مکی(شهید اول) ، القوائد والنوائد، مکتبه المفید قم، بی تا.
- ٦٦- عیاشی، محمد بن مسعود، تفسیر عیاشی، چاپخانه علمیه تهران، ١٣٨٠ش.
- ٦٧- فراهیدی، خلیل بن احمد، العین، دارالمکتبه الھلال، بیروت.
- ٦٨- فیروزآبادی، مجید الدین قاموس المحيط، دارالکتب العلمیه بیروت، سوم، ١٤٣٠ق.
- ٦٩- فیض کاشانی، محمد حسن، تفسیر صافی، انتشارات صدر، تهران، ١٤٠٥ق.

- ٧٠- قزوینی،ابی عبدالله محمد بن یزید (ابن ماجه)،سنن ابن ماجه،دارالمعرفه،بیروت،۱۴۱۹ق.
- ٧١- قمی،علی بن ابراهیم،تفسیر قمی،دارالكتاب قم،چاپ چهارم،۱۳۶۷ش.
- ٧٢- قیشری نیشابوری،ابی حسین مسلم،صحیح مسلم،دارالكتاب العربی،بیروت،۱۴۲۷ق.
- ٧٣- کلینی،محمد بن یعقوب ،اصول کافی،انتشارات اسوه، تهران.
- ٧٤- کراجکی،ابوالفتح ،کنزالفوائد ،انتشارات دارالذخایر قم،۱۴۱۰ق.
- ٧٥- متقی هندی،حسام الدین ،کنزالعمال ،موسسه الرساله،بیروت،چاپ پنجم،۱۴۰۵ق.
- ٧٦- مجلسی محمدباقر ،بحارالانوار، موسسه وفا، بیروت،۱۴۰۴ق.
- ٧٧- مصطفوی،حسن،التحقيق،بنگاه ترجمه ونشر کتاب،تهران ،۱۳۶۰ش.
- ٧٨- نوری،مستدرک الوسائل،موسسه آل البيت قم،۱۴۰۸ق.